

**ESPAIS DE TROBADA:
EMOCIONS, RECORDS, HISTÒRIA I SOMNIS**

Espais de trobada: emocions, records, història i somnis

Maria A. Alarcón Bigas

M. Cristina Ferrer González

Resum

Evocar el passat, reviure la història amb set dones extraordinàries és l'essència primordial d'aquest capítol. Uns records que es remunten als últims anys del franquisme, quan ja agonitzava, passen per la transició i arriben a la política i societat actuals. Set dones coherents i compromeses. No podem negar que la realitat és múltiple i diversa i que, sens dubte, cada persona mira l'univers des del seu propi punt de vista. Res és estàtic, sinó un flux, un corrent dinàmic que va teixint l'esdevenir històric.

Resumen

Evocar el pasado, revivir la historia con siete extraordinarias mujeres es la esencia primordial de este capítulo. Unos recuerdos que se inician en los últimos años del franquismo, cuando éste ya agonizaba, pasando por la transición hasta llegar a la política y sociedad actual. Siete mujeres coherentes y comprometidas. No se puede negar que la realidad es múltiple y diversa y que, sin duda, cada persona mira el universo desde su propio punto de vista. Nada es estático, sino un flujo, una corriente dinámica que va tejiendo el devenir histórico.

1. Introducció

Una experiència inoblidable, plena d'aprenentatges que volem compartir. Han estat entrevistes amb un guió senzill, respostes i relats molt amplis, en què la diversitat dels temes tractats és manifesta. Solament hem anat incorporant dades de les lleis, fites històriques, dels actes, manifestacions o tancaments dels quals les testimonis en han parlat, amb la finalitat de contextualitzar-los, facilitar-ne la comprensió o el record.

Aquestes trobades han estat un autèntic privilegi, i la qualitat humana, la il·lusió i la responsabilitat n'han estat el fil conductor. En honor a la veritat, hem de dir que de vegades hem percebut en les mirades un halo de malenconia, però ha prevalgut la força interna i el compromís tant amb el present com amb el futur, com ho varen fer en el passat. El nostre agraïment i reconeixement més sincers.

2. Viatge a un passat no gaire llunyà per construir un futur ple d'il·lusió

Evocar el passat i reviure la història amb set dones extraordinàries és l'essència primordial d'aquest capítol. Uns records que arrenquen als últims anys del franquisme, quan ja agonitzava, passen per la transició i arriben a la política i societat actuals. Set dones

coherents i compromeses, com són Francisca Bennàssar Tous (PP), M. Teresa Riera Madurell (PSOE), Catalina Serra Garcías (Ciutadans), Nina Parrón Mate (Podem) i Fina Santiago Rodríguez (MES). Des dels moviments socials, dues feministes emblemàtiques: Francisca Mas Busquets i Leonor Taboada Spinardi.

No podem negar que la realitat és múltiple i diversa i que, sens dubte, cada persona mira l'univers des del seu propi punt de vista. Res no és estàtic, sinó que és un flux, un corrent dinàmic que va teixint l'esdevenir històric. Francisco Franco Bahamonde es va morir el 20 de novembre de 1975, però les expectatives de continuïtat del franquisme no s'acabaven amb la vida del dictador, sinó que anhelava continuïtat. Pocs mesos abans havia signat l'afusellament de dues persones pertanyents a ETA i tres a FRAP. Hi ha un cert consens a situar el començament de la transició després de la mort del dictador i amb la proclamació de Joan Carles I com a rei d'Espanya en haver estat designat sis anys abans pel dictador. El referèndum del 15 de desembre de 1976 va promulgar, els primers dies de 1977, la llei que preveia la derogació tàcita del sistema polític franquista en solament cinc articles i una convocatòria d'eleccions democràtiques, que varen tenir lloc el 15 de juny de 1977 i en les quals va participar aproximadament el 80% de l'electorat. En aquest context va ser redactada la nova Constitució espanyola, encara vigent, que va ser ratificada i aprovada el 6 de desembre de 1978. Enguany complirà 40 anys.

No podem parlar de transició democràtica sense ser conscients que el 18 de juliol de 1936 hi havia un govern legítim en forma de república, i que l'Alçament Nacional i dictadura posterior es va imposar través de les armes i la repressió constant. Mort el dictador, la situació lògica era tornar a la república, però no va ser així. Sis anys abans que es morís va designar com a successor el rei Joan Carles I. Antonio Alonso Baño, Ministre de Justícia, el 22 d'octubre de 1973 afirmava que el príncep Joan Carles no era el successor del seu avi, ni del seu pare, ni representava a la monarquia espanyola, ja que es regeix per les seves pròpies lleis i principis dinàmics, sinó que representava la monarquia creada pel general Franco.

El Govern de la República a l'exili declarava que no hi havia més règim legítim que el nascut de la Constitució de 1931 i dels estatuts d'autonomia de Catalunya i del País Basc, que varen ser l'última expressió indiscutible de la sobirania nacional, sense acceptar cap príncep o rei que no hagués estat designat prèviament pel poble en una consulta electoral lliure.

Però, després de les eleccions del 15 de juny de 1977, en les quals va votar el 78,7% de l'electorat, en què triomfaren les organitzacions progressistes i hi hagué consens en el resultat – malgrat que es detectaren anomalies –, el 21 del mateix mes els resultats foren acceptats i publicaren un comunicat oficial en què afirmaven que les institucions de la República a l'exili posaven fi a la missió històrica que s'havien imposat amb la convicció del deure complert. Donaven per acabada la seva legitimitat institucional perquè reconeixen

que el poble havia concorregut lliurement a les urnes i havia triat un nou Parlament i, com a demòcrates, ho acceptaven. Tot un exemple de responsabilitat política.

Per Teresa Riera Madurell, la sensació més forta viscuda en la transició va ser la de perdre la por definitivament. Era un moment en què prevalia la il·lusió i tot s'havia de fer. «En el món educatiu, els canvis varen ser impressionants. Ho vaig viure des de l'Associació de Mestres Rosa Sensat, participant en els seus grups de treball, en les escoles d'estiu i en els moviments de renovació pedagògica».

«La crueltat d'un règim que s'acabava, però que no es resignava a perdre el poder ni els privilegis ens abocà a moments violents. Em va afectar molt la pena de mort, l'assassinat de Salvador Puig Antich –que una part de la societat vàrem viure com una venjança per l'atemptat a Carrero Blanco. Però la veritat és que, en comptes d'acovardir-nos, ens va confirmar l'agonia del règim i, sobretot, que era possible posar-hi fi». Va ser l'última persona executada per garrot, el 2 de març de 1974. L'atemptat, a Madrid, a Carrero Blanco havia estat el 20 de desembre de 1973. Feia pocs mesos que Franco li havia cedit la Presidència del Govern (ell es reservava la Prefectura de l'Estat), perfilant-se com l'hereu que havia de perpetuar la dictadura després de la desaparició de Franco.

La idea d'una transició més pactada o consensuada que real, amb les eleccions de 1977 i la democratització de la societat espanyola a partir de la Constitució de 1978, és compartida per Fina Santiago Rodríguez, que situa la transició social a partir de les eleccions generals de 1982, que el PSOE guanya per majoria absoluta i forma un govern exclusivament d'homes. El valora com una resposta del poble, després del 23-F, que es decanta pel canvi sense por. Preval el model controlat al democràtic real i, si bé no aconsegueixen controlar el PCE, sí el moviment llibertari mitjançant actes propiciats per l'Estat, com és el Cas Scala, punta de llança de la gran repressió que es va abatre sobre el moviment llibertari. La CNT, en aquell moment i solament a Catalunya, comptava amb 100.000 afiliats, liderava l'oposició ferma a la signatura dels Pactes de la Moncloa.

El Cas Scala va ser el procés judicial deslligat arran d'un incendi provocat a la sala de festes Scala, de Barcelona, el 15 de gener de 1978, que va acabar amb la mort de quatre persones i del qual varen intentar culpabilitzar les organitzacions anarquistes CNT i FAI. Al voltant de quinze mil persones es manifestaren a Barcelona contra la signatura dels Pactes de la Moncloa. La marxa va recórrer l'actual avinguda del Paral·lel i es va dissoldre a la una del migdia a la plaça d'Espanya. A les 13:15h, acabada la manifestació, es va perpetrar un atac amb còctels molotov contra la famosa sala de festes. Hi varen morir quatre treballadors afiliats a la CNT i el foc va fer caure les set plantes de l'edifici.

Quaranta-vuit hores després, la Direcció General de Seguretat informava sobre la detenció de tots els presumptes autors de l'atemptat i tota la premsa se'n va fer ressò. El desembre

de 1980 va tenir lloc el judici contra sis anarquistes, que foren condemnats a 17 anys de presó. L'acusació no era sòlida ni creïble, i la CNT tenia clar que darrere de tot hi havia el ministre Rodolfo Martín Villa.

Un any abans, el 24 de gener de 1977, l'atemptat contra el despatx d'advocats laboralistes de CCOO i militants del PCE, a Atocha, en què varen matar-ne cinc i n'hi varen sobreviure quatre, demostra la crueltat dels qui sabien que perdien molts privilegis i anaven a tota. Però, «en les eleccions del 28 d'octubre de 1982, vota la generació que no té un lligam emocional directe amb la Guerra Civil, que no té por i vota canvi». Tothom sabia que havia estat desarticulat un intent de cop d'Estat per al dia de la reflexió, denominat 27-O o Operació Cervantes. El liderava el general Jaime Milans del Bosch des de la presó de Fuencarral i el nucli promotor el formaven coronels; va ser avortat, a principi del mateix mes, pels serveis de seguretat de l'Estat. No va ser l'últim, ja que va haver-hi una conspiració colpista el 2 de juny de 1985, que havia de tenir com a eix central un atemptat sagnant durant la desfilada de les Forces Armades a Corunya. Hi va haver una potent explosió a la tribuna presidencial, que aconseguí atemorir tota la Família Reial, el president de Govern, els ministres i autoritats. En culparien ETA. L'intent va ser avortat durant la Setmana Santa pels propis organitzadors, quan el CESID va revelar que n'estava informat i que els tenien estretament vigilats, per la qual cosa varen decidir aturar-lo.

Malgrat això, recorda els primers anys de la transició com una explosió d'alegria i il·lusions; era un poble amb esperança, però també amb por. «Sorties al carrer i, a cada cantonada, et donaven pasquins o et convidaven a una conferència, a un acte o a una reunió. Llegíem *El viejo topo* o *Ajoblanco*, des d'on s'expressaven moviments a favor de la pau, el medi ambient, el feminisme, l'art al carrer i els moviments llibertaris». S'interessa molt per tot el procés de la Constitució i va participar en tots els debats que va poder, tot i que, per edat, sabia que no podria votar-la. Va militar en el moviment llibertari, defensant activament Sa Dragonera Lliure (1977) i va formar part de l'Assemblea de Dones (puig de Sant Pere) i del moviment veïnal.

Un grup de joves llibertaris que integraven el grup Terra i Llibertat, amb seu al bar *Talaiot Corcaç*, del carrer d'Antillón, va ocupar l'illa de la Dragonera, el juliol de 1977, per evitar-ne la urbanització, sense saber gaire bé les conseqüències que aquest fet podria tenir. Varen mobilitzar la societat mallorquina contra els plans urbanístics de l'empresa catalana PAMESA, que de manera il·legal havia aconseguit tenir autorització per crear-hi una gran urbanització, o, més ben dit, per destruir l'illa per complet.

«Dragonera Lliure», «Salvem la Dragonera» o «Dragonera per als dragons» varen ser alguns dels lemes, però encara quedava un llarg camí per recórrer: manifestacions amb càrregues policials, ferits lleus, una nova ocupació, protestes al carrer i un procés judicial. Fins que, afortunadament, el 21 de gener de 1984, l'Audiència Nacional d'Espanya

anul·lava el projecte d'urbanització. El 1987 el Consell de Mallorca va comprar l'illa i el 26 de gener de 1995, mitjançant el Decret 7/1995, el Govern dels Illes Balears la declara Parc Natural.

Catalina Serra Garcías també va viure la transició amb un fort sentiment d'esperança. «Després de molts anys de dictadura, era el moment d'aconseguir més llibertats». Francisca Bennàssar Tous també la va viure amb molta il·lusió: «Era una oportunitat de canvi, on cadascú va intentar fer-ho tan bé com va saber, tot i que actualment s'hi hagin detectat molts errors, però no hi havia experiència democràtica i s'aprenia en el dia a dia».

Francisca Mas Busquets va començar la lluita des de la clandestinitat o tot just començada la transició, la qual posa en qüestió que fos una autèntica transició, sobretot en temes molt concrets, com és la qüestió territorial o la judicatura... Recorda amb il·lusió i compromís la pertinença a les Joventuts Comunistes, en què va compartir espais i temps amb la carismàtica Francisca Bosch, o la participació en la lluita col·lectiva «Parc, Sí. Aparcament, NO» (1975), o la col·laboració en l'organització del Congrés de Cultura Catalana a Mallorca (1976).

El 1975, les primeres obres del futur aparcament del parc de la Mar varen arrencar, però la ciutadania hi va reaccionar en contra. A final de juliol de 1975, hi va haver un intent de manifestació al cèntric carrer de Jaume III. «Parc sí, pàrquing no» en va ser el lema. Paral·lelament, els veïns i veïnes lliuraven a Cort 4.177 signatures en contra del projecte. La premsa també pressionava. El maig del 76, Cort va rectificar i va rescindir el contracte amb Parkmar, i gràcies a això tenim el parc actual.

En relació amb el Congrés de Cultura Catalana, va ser l'embrió per construir un nou model de país i propostes per recuperar la cultura catalana, molt tocada pel franquisme. La presentació fou el 27 de juny de 1976, a la plaça Major de Palma, en la qual participaren artistes, les bandes de música de Montuïri i Palma, el cor de Bunyola, escriptors, periodistes, músics, etc. Va sorprendre la bona resposta de la gent; ja feia tres o quatre mesos que s'hi feia feina i la presentació va ser un èxit: prop de 6.000 persones que es concentraren a la plaça. El congrés anava més enllà de la cultura i treballaven des de molts d'àmbits: llengua, estructura educativa, recerca, història, estructura social, dret, institucions, ordenació del territori, economia, estructura sanitària, indústria, agricultura, turisme, música, cinema i producció literària.

Ja a la dècada dels 80, va participar oposant-se que es tanqués el Centre municipal de Planificació Familiar (Palma, 1985), que lideraven moviments feministes, com Col·lectiu Pelvis o les Cotorres Alegres, «dones sàvies i amb experiència que utilitzaven l'escàndol com a recurs reivindicatiu». Un feminisme des del punt de vista de transformar la vida, la intimitat de les dones, la sexualitat... La lluita al carrer i tribunes per despenalitzar els

anticonceptius, l'adulteri, la Llei del divorci i de l'avortament en foren les constants, com també les manifestacions de les Dones de Negre contra la guerra dels Balcans (1993).

En aquesta mateixa lluita trobam l'activista feminista Leonor Taboada Spinardi, fundadora i líder del Col·lectiu Pelvis, i que, després de viure als Estats Units, exporta els principis i lectures del Col·lectiu de Boston amb la publicació de l'obra *Cuaderno Feminista. Introducción al selfhelp*, un referent en temes de salut i dones.

El 1969 dotze dones entren a una llibreria de Boston per participar en un taller, titulat «Dones i els seus cos». Allà neix tot. «El *self help* i el moviment sanitari de les dones no són solucions personals per a problemes femenins individuals, encara que aquestes fossin per si soles raons vàlides per existir: són instruments per induir al pensament i a l'acció col·lectiva de les quals podia brollar un canvi social radical». Va ser el Col·lectiu Pelvis que el 5 de febrer de 1979, amb altres grups feministes, va recórrer els carrers de Palma darrere d'una pancarta comuna que deia «Prou d'agressions, prou de violacions». Fa ara gairebé quaranta anys.

Les dones no tindran més participació social senzillament perquè ho desitgem, sinó en virtut de canvis en la legislació, un augment de la informació i una redistribució dels recursos. Les anomenades lleis de quotes són normes legals amb l'objectiu de propiciar un nivell més equitatiu en la distribució dels gèneres en les càrregues d'elecció popular i representació per obtenir més presència de dones en aquests llocs. D'aquí provenen les lleis de paritat, amb la proporció 40/60, i les denominades llistes cremallera, ja molt instaurades. Durant la Legislatura Constituent (1977-1979) va haver-hi 21 diputades, una presència femenina que va incrementar en legislatures successives fins que va arribar al punt més àlgid la desena legislatura (2011-2016), amb 175 diputades.

Cal reconèixer que, gràcies a aquestes «quotes», moltes dones varen poder participar activament en llocs de responsabilitat i representació. Així ho confirma Francisca Bennàssar Tous: «Vaig arribar al Parlament Europeu gràcies a elles; els devem molt a aquestes dones que ens varen obrir el camí. Vaig aprendre del feminisme intuïtiu de la meva mare i l'he inculcat a les filles i als fills. És imprescindible; és un deure per a les dones que arriben a ostentar càrrecs que facin canvis significatius en la política, en la societat, en les estructures; si no, repetim patrons».

Va viure el Parlament Europeu com una autèntica universitat on hi havia molt per aprendre i al qual s'havia de dedicar molt de temps. En arribar-hi, va ser designada vicepresidenta de la Comissió dels Drets de la Dona. Sense perdre ni un minut, es va presentar a la presidenta de la Comissió i li va deixar anar: «Som espanyola i dona, i, com sabrà, al meu país, en el tema de la dona, està gairebé tot per fer. Vull treballar en això». Dos mesos després ja representava el Parlament en la Conferència de Beijing, que ella valora com una

oportunitat única, una experiència vital durant la qual varen néixer els *Plans d'igualtat*, un valuós manual de procediments del qual varen emanar moltes de les polítiques d'igualtat de tot el món.

En els *Plans d'igualtat* es parlava de discriminació salarial i/o social, es començaven a perfilar les mesures de conciliació de la vida personal, familiar i laboral, d'ajudes, però no preveïen la violència de gènere. Va ser precisament Francisca qui va presentar la primera esmena al pressupost europeu per tractar aquest tema. L'objectiu era que s'aprovàs una partida pressupostària per combatre la violència de gènere i ho va aconseguir.

Segons Teresa Riera, també eurodiputada, el principi d'igualtat recollit a la Constitució va evidenciar que no era suficient canviar lleis, sinó que perquè fos real era imprescindible modificar actituds, comportaments i estructures socials, per això era tan necessari crear un organisme polític i institucional: l'Institut de la Dona (1983), dirigit per Carlota Bustelo. Abans havia de participar activament en tot el procés de canvi en molts de drets, entre els quals, els de la dona, i ho va fer des de la Comissió de la Dona del Partit Socialista de Catalunya i va assistir a dues conferències mundials de les Nacions Unides sobre la dona.

Les Nacions Unides han organitzat quatre conferències mundials sobre la dona. Varen tenir lloc a Ciutat de Mèxic (1975), Copenhaguen (1980), Nairobi (1985) i Pequín (1995), després de la qual va venir una sèrie d'exàmens quinquennals.

A la III Conferència (Nairobi, 1985) hi varen participar 16.000 dones, entre les quals solament n'hi havia 12 d'espanyoles i una era Teresa, que deu anys després de la de Pequín va poder constatar que la situació havia canviat molt i que, si bé era cert que quedaven i queden moltes coses per fer, també ho era que s'havia generat un canvi constant i cohesionat. La IV Conferència Mundial sobre la Dona, celebrada a Pequín el 1995, va marcar un important punt d'inflexió per a l'agenda mundial d'igualtat de gènere. La Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing, adoptada per unanimitat per 189 països, constitueix un programa a favor de l'empoderament de la dona, en la redacció del qual es va tenir en compte el document clau de política mundial sobre igualtat de gènere. També com a conseqüència d'haver assistit a la Conferència de la Federació de Dones Demòcrates (Moscou, 1985) va formar part del grup Women for a Meaningful Summit, que liderava Margaret Papandreou i des del qual reclamaven una trobada entre Reagan i Gorbtxov per al desarmament nuclear. Aquest grup de dones feministes europees varen treballar fermament per la pau.

A Catalina Serra li preocupa molt el tema de la violència de gènere. Si bé valora el que s'ha fet i es fa en contra de la violència de gènere, és conscient que queda molt per fer i que és fonamental actuar-hi en contra des de l'educació. Cal, també, que els protocols d'actuació protegeixin íntegrament la víctima, per la qual cosa han de ser més contundents i àgils.

Certament, a la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, és enfocada d'una manera multidisciplinària, començant pel procés de socialització i educació. La Llei estableix mesures de sensibilització i intervenció en l'àmbit educatiu. Reforça, amb referència concreta a l'àmbit de la publicitat, una imatge que respecti la igualtat i la dignitat de les dones. Dona suport a les víctimes a través del reconeixement de drets, com ara els de la informació, l'assistència jurídica gratuïta i d'altres de protecció social i suport econòmic. Proporciona una resposta legal i crea noves instàncies, com són les normes substantives penals i civils, incloent-hi la formació dels operadors sanitaris, policials i jurídics responsables d'obtenir proves i aplicar la Llei.

Nina Parrón va començar la lluita antifeixista des de l'Organització Revolucionària de Treballadors (ORT). En una de les moltes manifestacions antifeixistes a les quals va assistir va sentir cridar com a consigna: «No es veu, no es veu, les dones de l'ORT» i es va adreçar, sense pensar-s'ho dues vegades, al carrer del Barquillo, a Madrid, on eren totes les feministes. «Em va obrir la porta Amparo Pineda. Va tenir el privilegi de conèixer les més grans que havien pertangut al Moviment Democràtic de la Dona i que procedien del Partit Comunista. També va col·laborar amb les més joves dels diferents partits. Aquesta seu es converteix en la seva segona casa i solament en surt l'any 2000, quan ve a Mallorca. «És curiós; ara es repeteix el que vàrem fer en aquells moments. Les noies joves no s'ajunten amb les que ja hi som, sinó que formen grups nous. Això genera que no hi hagi continuïtat en els grups ja establerts.

Va reivindicar, des dels carrers de Madrid, la Llei del divorci, al costat d'Ana M. Pérez del Campo, la qual ja advertia que la majoria de les morts de dones a mans de la parella era quan elles començaven un procés de separació, un dels motius pels quals l'associació que liderava Ana M. va passar a dir-se Associació de Dones Divorciades i Separades. Parlem de fa gairebé 40 anys. El 5 de juliol de 1985 es va aprovar la despenalització de l'avortament. Nina afirma que totes eren una sola veu, a l'empara d'una Plataforma Pro-Avortament que es va crear per aglutinar esforços. Feien molts tancaments fins que les feien fora, i va arribar un moment que va esdevenir una resistència activa en què s'enfrontaven a les forces de seguretat que les volien desallotjar i algunes eren detingudes, per la qual cosa, en acabar la resistència, recorrien totes les comissaries per saber on estaven detingudes les companyes. Sabien que el papa Joan Pau II havia de visitar Espanya i varen dissenyar una pancarta, que tan sols va durar tres minuts en el viaducte, que reclamava «Avortament tuus».

La Llei orgànica 9/1985, aprovada el 5 de juliol de 1985, despenalitzà l'avortament induït en tres supòsits: risc greu per a la salut física o psíquica de la dona embarassada (suposat terapèutic), violació (suposat criminològic) i malformacions o defectes, físics o psíquics, en el fetus (suposat eugenèsic). D'acord amb aquesta Llei, la gestant podia interrompre l'embaràs a centres públics o privats durant les primeres 12 setmanes, en el cas criminològic, en les 22 primeres setmanes, en l'eugenèsic, i en qualsevol moment de l'embaràs, en el

cas terapèutic. En els supòsits segon i tercer, es requeria un informe mèdic que certificàs que es complien les condicions establertes per la llei; en els casos de violació, calia cursar prèviament la denúncia policial pertinent.

Varen passar 25 anys fins que es promulgà la Llei orgànica 2/2010, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, el 3 de març del 2010, i entrà en vigor el 5 de juliol. L'objectiu era garantir els drets fonamentals en l'àmbit de la salut sexual i reproductiva establerts per l'Organització Mundial de la Salut (OMS), regular les condicions de la interrupció voluntària de l'embaràs i establir les corresponents obligacions dels poders públics. Es concreta la despenalització de la pràctica de l'avortament induït durant les primeres 14 setmanes de l'embaràs. Durant aquest temps, la dona podrà prendre una decisió lliure i informada sobre la interrupció de l'embaràs. No hi haurà intervenció de tercers en la decisió. Teresa Riera afirma que «va ser un canvi radical en la nostra societat, però continua essent una tasca inacabada».

La Llei 30/1981, de 7 de juliol, per la qual es modificava la regulació del matrimoni en el codi civil i es determinava el procediment que calia seguir en les causes de nul·litat, separació i divorci, va ser una de les més progressistes. Va entrar en vigor el 9 d'agost i va ser aprovada per 162 vots a favor, 128 en contra i 7 en blanc. El ministre de Justícia, Francisco Fernández Ordóñez, comentava: «No podem impedir que els matrimonis es trenquin, però sí que podem impedir el patiment en els matrimonis trencats».

Aquesta llei es va negociar amb les feministes i va incorporar moltes de les seves propostes, com recorda Anna M. Pérez del Campo, tot i la pressió de l'Església. El desembre d'aquest mateix any, el papa Joan Pau II publicava el document *Familiaris Consorti*, amb el qual advertia als catòlics divorciats i tornats a casar que no els donaria la comunió, i condemnava les unions lliures.

Fina Santiago destaca, a més, que una successió de lleis varen legitimar grans canvis al llarg de la transició i varen afavorir-los: la LISMI (1982), la Llei de la funció pública (1984), l'Estatut dels Treballadors (1980), els estatuts d'Euskadi i de Catalunya (1979), i el de les Illes Balears (1983), la Llei de sanitat i educació universal i pública, que ara hem de tornar a defensar. Tot això va significar un procés de modernització i democratització, en què la part més reticent percebia que solament podia adaptar-se a la democràcia i ho va fer en tot, però encara queden assumptes sense resoldre, com és el territorial i judicial. De la mateixa opinió és Xisca Mas, que considera que alguns aspectes de la democratització de l'Estat es tancaren en fals, com és el territorial i la judicatura.

Catalina Serra ens recorda tot un seguit de lleis que han garantit la llibertat d'elecció, com són les esmentades i la del matrimoni entre persones del mateix sexe, o d'altres, que, independentment de les seves creences o del que personalment faria, considera que són

imprescindibles per protegir drets que no obliguen a ningú, sinó que cada persona pugui decidir lliurement.

Nina Parrón ens parla d'una assignatura pendent. L'estructura democràtica es va comprometre a tornar el patrimoni a qui corresponia: el de les joventuts franquistes, a l'Institut de la Joventut; el de cultura, a Cultura, i el de les Seccions Femenines no va ser tornat als organismes d'igualtat, per això, una vegada més, Nina va compartir aquestes reivindicacions. A tall d'exemple, reclamaven el castell de la Mota (Medina del Campo), que havia estat cedit, el maig de 1939, per Franco a la Secció Femenina de la Falange Espanyola. Resta pendent.

Un tema de vegades controvertit és el de la disciplina de vot, que és considerat garantia d'estabilitat i el resultat de creuar diverses normatives, de vegades contradictòries, que cerquen l'equilibri entre la capacitat de decisió plena de la persona i la possibilitat que els partits estableixin mecanismes de control. En relació amb aquesta disciplina, hi ha més d'una opció. Catalina Serra considera que en el partit ha d'haver-hi una sola veu, que ha de ser el fruit d'un consens previ, sense imposicions. Francisca Bennàssar, per part seva, considera que sí que és bona, excepte en els temes de consciència. En aquest cas, el vot ha de ser lliure. Fina Santiago ens matisa que els partits polítics han d'evolucionar i preveure el vot diferenciat. És cert que aquesta disciplina dona seguretat al partit, però amb uns principis clars la diversitat és possible. Teresa Riera matisa: «Ha funcionat de manera acceptable, però potser ha arribat el moment d'introduir canvis profunds en l'organització i estructura dels partits polítics i en la llei electoral vigent. Si tot això es transforma, probablement la disciplina de vot, com passa ara, deixi de tenir sentit i la qualitat de la nostra democràcia en surti beneficiada».

Abordem una nova qüestió per conèixer la manera com viuen i el que pensen de la política i societat actuals. Nina la viu esperançada amb un ampli ventall de veus, més plural, més democràtica i més participativa, després del 15-M, provinent de la ciutadania en general. Fina ens trasllada la seva gran preocupació: que a l'actualitat hàgim de tornar a defensar drets tan fonamentals com l'educació i la sanitat públiques i universals, o el dret a un habitatge digne. «Et fa pensar en la fragilitat de tot el que són els drets socials, econòmics o polítics, que sempre sembla que estan en perill. El neoliberalisme s'està imposant a la globalització del capital i això és una amenaça forta i perillosa. Potser a les esquerres ens falta fer-ne una anàlisi profunda i una reflexió teòrica i política»

Catalina Serra considera que no hauria d'haver-hi tant de partidisme i, si una proposta és bona, tant és del partit que vingui, i que és millorable l'aprofitament de l'erari públic. Xisca Mas entén les decepcions: «Sembla que l'esquerra i el poder són incompatibles. És habitual sentir decepcions freqüents, per la manca de coratge i excuses per no fer canvis radicals». Francisca Bennàssar ens afirma que la regeneració política és imprescindible.

«No confien perquè no veuen transparència, ni honestedat. Veuen que se'ls menteix i ningú els escolta. Hi ha un cert exhibicionisme, sense recerca de consensos, i és en aquests consensos en què ho guanyes tot i no perds res, però per això cal practicar la humilitat, l'escolta activa, l'empatia. On hi ha feina i responsabilitat, hi ha resultats».

És el moment de somiar, de dissenyar un futur millor pel qual hem lluitat i continuem lluitant. De fet, sempre està en construcció. Cada etapa té l'oportunitat de millorar l'anterior. Fem-ho! «El model autonomista ja està superat, ara anam cap a un federalisme obert, republicà, on resulta essencial defensar i enfortir l'Administració Pública en totes les seves facetes, fer-la més àgil, més propera, en què la paritat sigui un fet i la unió freni el neoliberalisme», ens comenta amb il·lusió Fina Santiago. Catalina Serra ens parla de tres grans eixos: l'educació, la qualitat humana i R+D+I, convençuda que serem una societat més sòlida i menys vulnerable als vaivens de l'economia mundial. Nina està convençuda que l'agenda feminista marcarà noves polítiques, que comportaran més fraternitat, equitat, dignitat i llibertat. Xisca Mas demana coratge, atreviment, canvi de formes i de prioritats, un gir radical en el sistema polític, en els programes electorals i en els pressupostos, molt més centrats en les persones, en les seves vides; assumir responsabilitats col·lectives, igualitàries, de no violència, d'aprendre junts i juntes».

Teresa Riera considera que la política ha d'estar al servei de la ciutadania, «entesa així és l'activitat més noble a la qual es pot dedicar l'ésser humà, és a dir, treballar per millorar la qualitat de vida i el benestar de les persones». Desitja una Europa unida i construïda en base a valors d'igualtat, de fraternitat, cohesió econòmica, social i territorial, que respecti la diversitat cultural i lingüística, que preservi l'estat de benestar sent solidària, i de la qual formem part». A Francisca Bennàssar li preocupen molt la gent gran i demana amb contundència un pacte estatal urgent per a l'envelliment actiu que inclogui tota una xarxa de recursos, com ara centres de dia, medicina geriàtrica, programes de prevenció i acompanyament de malalties neurològiques, com la demència senil, el Parkinson o l'Alzheimer, dels quals cap persona quedi exclosa i als quals cadascuna aporti el que pugui». Per assolir tot això necessitem un gran consens, però ho devem a les nostres persones grans. Sabem que la societat envellaix, però no ha de ser únicament en edat, sinó que també ho ha de fer amb benestar i dignitat, afavorint-li l'autonomia i donant resposta a totes les seves necessitats i a les de les persones del seu entorn».

... Tot i que s'ha fet i es fa molt, queda moltíssim per fer...

Dades bibliogràfiques

FRANCISCA BENNÀSSAR TOUS, Diputada del Parlament Europeu i vicepresidenta de la Comissió dels drets de la Dona (1994-1999), Diputada del Parlament de les Illes Balears i Vicepresidenta 2a de la Mesa (1999-2003), Tinent-Alcaldessa de l'Ajuntament de Palma (2003-2007) i Regidora de 2003 a 2008, jubilant-se voluntàriament el desembre de 2008

FRANCISCA MAS BUSQUETS, primera directora d'Institut Balear de la Dona del Govern de les Illes Balears (2000-2004) a proposta d'Esquerra Unida, membre de l'Obra Cultural Balear, de la Federació de Veïns i Veïnes de Palma, i del Lobby de Dones, des de l'any 1994. Advocada des de fa 37 anys i Presidenta del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

NINA PARRÓN MATE, fundadora de l'Associació Feminista d'Autodefensa "Les Walkiras" (1992), vocal de "Gènere i Drets Humans" de Metges del Món (Espanya), durant dotze anys membre de la Comissió Organitzadora del Festival organitzat per dones, Directora Insular d'Igualtat del Consell Insular de Mallorca, des de l'any 2015.

TERESA RIERA MADURELL, Diputada del Parlament de les Illes Balears (1989-1996), Diputada del Congrés dels Diputats (1996-2004), Diputada del Parlament Europeu (2004-2014), des de 2014, representant per a la Recerca i Innovació de la Universitat de les Illes Balears (UIB) i del Barcelona Súper Computing Center (BSC) en les relacions amb les institucions de la Unió Europea, membre del Research Innovation and Science Expert (RISE) i assessora de l'Alliance for Biomedical Research in Europa.

JOSEFINA SANTIAGO RODRÍGUEZ, directora de l'Institut Balear d'Afers Socials (IBAS) (1999-2003), Consellera d'Afers Socials, Promoció i Immigració del Govern de les Illes Balears (2007-2011), Diputada i co portaveu de Més per Mallorca al parlament de les Illes Balears (2011-2015), membre de l'Executiva d'Iniciativa Verds i de la coalició Més per Mallorca. Actualment Consellera de Serveis Socials i Cooperació del Govern de les Illes Balears des de l'any 2015.

CATALINA SERRA GARCÍAS, presidenta de la Fundació Patronat Obrer de Sant Josep (1995-2011), des de l'any 1970, treballadora d'EMAYA (Ajuntament de Palma), i actualment Consellera electa de "Ciutadans" i portaveu del Grup al Consell Insular de Mallorca des de 2015.

LEONOR TABOADA SPINARDI, periodista experta en Salut de les Dones, activista, fundadora del Col·lectiu Pelvis (1978), directora de la Revista de comunicació interactiva Dona i Salut (MyS), vocal de l'Associació de Dones de les Illes Balears per a la Salut (ADIBS).

